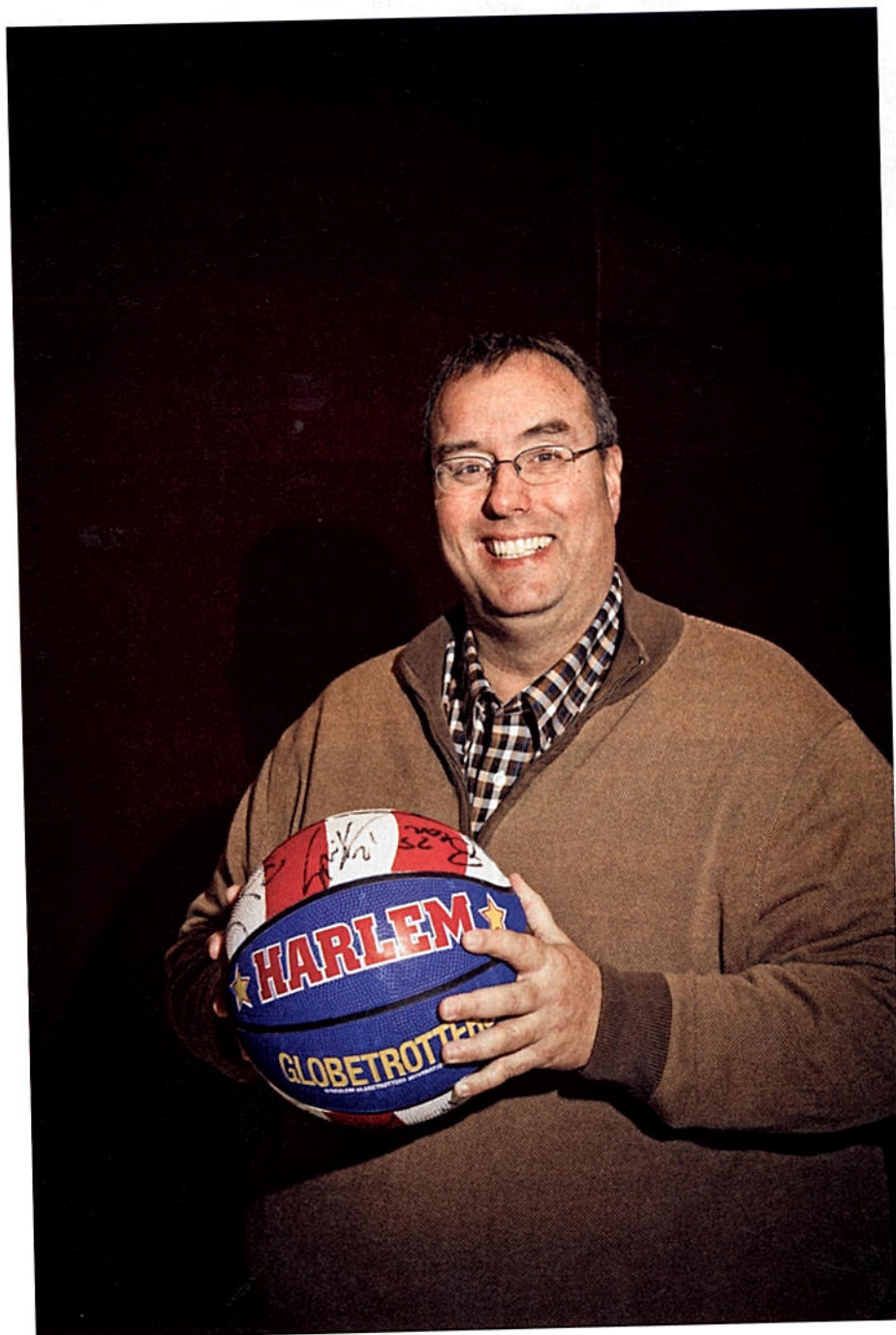

Len vďaka diaľniciam nezbohatnete

Imigranti sú výborným zdrojom podnikateľskej inovácie, tvrdí americký ekonóm

PAVEL SIBYLA

Západný svet nie je bohatý, pretože zvyšok planéty je chudr a dôvodom nie sú ani priaznivé prírodné podmienky. Vysvetlenie prosperity spočíva v dodržovaní vlastníckych práv, primeranej regulácii medzinárodného obchodu a zdržanlivom monetárnej a prísnej fiškálnej politike. Lenky klasického liberalizmu minulý týždeň obhajoval na Slovensku profesor ekonomiky z americkej George Mason University J. Boettke.

» Sú faktory, ktoré podmieňujú bohatstvo jednotlivých krajín, prenesiteľné? Inými slovami – môžu stať každý štát bohatým?

Myslím si, že áno. Podľa mňa neexistuje čo ako geografické znevýhodnenie, ale niektoré krajiny majú menšie predpoklady rastu len preto, že nemajú dostatok prírodných zdrojov. Ekonóm Paul Romer hovorí, že každá ekonomika stojí na troch veciach: ľudia, zdroje a pravidlá. Jediné, čo sa dá zmeniť, sú pravidlá. Ľudia sú viac-menej rovnakí.

» Ľudia sú možno všade rovnakí, no medzi národmi existujú kultúrne rozdiely.

Áno a tieto rozdiely určujú, ktoré pravidlá spoločnosť prijme a ktoré nie. No to neznamená, že aj v rôznych kultúrach existujú najvyššie spoločné črty. A zároveň každá kultúra sa časom podlieha zmenám. Nie je to rigidné.

» Má kultúra vplyv na rozvoj ekonomiky?

Určite. Zoberte si také Írsko. Nedokázalo udržať hospodársky rast preto, lebo túžba po voľnej obchodnej politike verejne malo podobu bezprácnosti a ziskov. Základ bol dobrý – zaviedli rovnaké pravidlá pre investorov, namiesto vyučovacieho systému sa vrhli na vedu, štúdium inžinierstva a odborov. Írsko zakvitlo, narodil sa konkurencieschopný podnikateľský sektor. No dnes je z neho smetný kôš. Práve preto, že jedným z dôvodov je rezistencia voči biznis kultúre a úpadok legitímneho dosiahnutého hospodárskeho rastu.

» **Z tohto pohľadu sú Spojené štáty ideálne miesto na podnikanie. Kultúrne prostredie je výrazne heterogénne a od počiatku osídľovania severoamerického kontinentu do krajiny prichádzajú ľudia podnikavého ducha.**

Neverím na túto teóriu výnimočnosti Spojených štátov. Ale myslím si, že vďaka obrovskému územiu mohli imigranti v počiatkoch osídľovania odísť ďalej na západ, kde ich nikto neobťažoval a nedochádzalo k sociálnym prnutiam, aké dnes sledujeme vo viacerých európskych krajinách. V Spojených štátoch existuje silná kultúrna autonómia. Vyrastal som v malom meste v štáte New Jersey a miestne mestské štvrte v tom čase mali charakter etnických kolónií. Mali sme tri rôzne katolícke kostoly: jeden pre Írov, druhý pre Talianov a tretí pre Poliakov. To všetko len na dvoch štvorcových míľach. Takýto etnický mix mohol fungovať, len ak sa jeho členovia dokázali dohodnúť na spoločných pravidlách.

» **Chcete tým povedať, že Európa sa nemá prečo báť imigrantov?**

Imigranti sú perfektný zdroj podnikateľskej inovácie. Vidia život okolo seba inak ako ľudia, ktorí na danom území už žijú. Najväčším nepriateľom inovácie je všednosť. Myslím si, že imigranti sú fantastický zdroj podnikateľského rozvoja a nových nápadov. Immanuel Kant kedysi povedal, že cieľom kozmopolitizmu je, že na svete nebude nikto cudzincom.

» **Niekoľko môže namietat, že to je síce pekná teória, ale ťažšie sa uplatňuje, keď sa do vedľajšieho domu nastahuje nová rodina a jej ženská časť nosí burku od hlavy až po päty.**

Strach je živnou pôdou intolerancie. Ale to neznamená, že niektoré kultúry samy osebe nie sú netolerantné. Sú. No najlepší spôsob, ako k nim pristupovať, je byť čo najviac tolerantný. Dať im šancu. Potom sa stane, že človek stretne na ulici ženu zahalenú v módnnej burke. Keď v Afganistane padol Taliban, ženy ako prvé navštívili salón krásy a dali si upraviť vlasy. A potom sa znovu zahallili. Riešením nie je vystávať medzi nimi a nami stenu. Lepšie je ich vystaviť inej kultúre a nechať ich meniť sa.

» **Nemáte pri sledovaní televíznych správ o nepokojoch v severnej Afrike a na Blízkom východe pocit, že prosperita Západu je do značnej miery limitovaná bezproblémovým prístupom k ropе?**

Fascinuje ma cenová mechanika, ktorá umocňuje technologický pokrok. Tým, ako je ropa čoraz drahšia a nové náleziská sú ťažko dostupné, množstvo ľudí premýšľa o alternatívnych energetických zdrojoch. Vyššia cena podporuje inovácie a myslím si, že skôr, ako sa ľudstvu minie všetka ropa, preorientuje sa na niečo iné.

» **Tvrdíte tiež, že budovanie infraštruktúry nepodmieňuje ekonomický rozvoj, ale že ho nasleduje. Slovenskí politici by vám o diaľniciach tvrdili opak.**

Infraštruktúra ide ruka v ruku s rozvojom. Je to otázka príčinnosti. Niektorí hovoria: pozrite sa na USA a ich železničnú sieť a sieť kanálov. To vďaka nim sa krajina stala najsilnejšou ekonomikou na svete. Lenže to nie je pravda. Dopravná sieť sa neťahala neúrodnými územiami, kde nič nebolo. Je hlúposť myslieť si, že keď postavíte diaľnicu alebo železničnú trať z rozvinutého západu krajiny na zaostávajúci východ, že zrazu to tam bude žiť. Nebude. Len postaviť diaľnicu nestačí.

» **Prečo ste vôbec začali študovať východoeurópske ekonomiky?**

V roku 1972 sa konali olympijské hry, na ktorých Spojené štáty prvýkrát v olympijskej histórii nezískali zlaté medaily v basketbale. Sovietsky zväz porazil náš tím a mňa to úplne zlomilo. Basketbalu som sa venoval desať hodín denne do svojich dvadsiatich rokov a Sovietsky zväz mi po tej prehre uviazol v hlave. Keď som sa dostal na vysokú školu, môj profesor ekonómie mi vysvetlil, prečo hospodárstvo tej obrovskej krajiny nefunguje. Stal som sa závislý od tejto témy, ostal som pri nej, aj keď som si robil doktorát. Ale prvotná motivácia sa týkala športu, pretože som si myslel, že nás v tom zápase podviedli (USA v rozhodniami nezvládnutom zápase prehrali o bod v poslednej sekunde, pozn. TREND). Keď som zistil, že ich ekonomika je v troskách, hovoril som si, dobre im tak.

» **Ako podľa vás súvisia športové úspechy krajiny s výkonnosťou jej ekonomiky?**

Myslím si, že šport je luxusný statok. A čím ste bohatší, tým viac luxusu v podobe zábavy či športových aktivít si môžete dovoliť. Ale sú tu aj iné dôvody. Šport bol a stále je aj unikátna cesta z ťažkých sociálnych pomerov. Hovorí sa, že v NBA nehral nikdy nikto, kto mal na začiatku garáž pre dve autá. To isté platí o boxeroch. Musíte mať pevnú vôľu, makať na sebe, túžbu víťaziť. A ťažko mať túžbu po víťazstve, keď žijete v mate-

riálnom blahobytu. Veľa skvelých športovcov pochádza zo skromných pomerov. No ako som povedal, šport je luxus a sprievodný jav bohatnutia spoločnosti.

» **Podľa toho, čo hovoríte, by vláda túžiacia po športových úspechoch mala podporovať príjmovú nerovnosť. Znie to logicky, ale nezdá sa mi to byť dobrý nápad.**

» **Existuje teória opierajúca sa o citát Adama Smitha, podľa ktorej zväčšujúci sa rozdiel medzi bohatými a chudobnými napomáha vznik finančných kríz. Súhlasíte s týmto názorom?**

Nie som si tým istý. Ak je reč o príjmovej nerovnosti, je dôležitá mobilita. Teda či je možné, aby sa z veľmi chudobného stal veľmi bohatý a naopak. Nebezpečnejšia ako vysoké príjmové rozdiely je rigidná spoločnosť bez pohybu medzi chudobnými a bohatými. V Spojených štátoch je táto mobilita pomerne vysoká, čo z nás robí z pohľadu vývoja v čase rovnostárske spoločnosť. Veľké disprepancie vidíte, len keď sa pozeráte na momentky ukazovateľov príjmových nerovností.

» **Je veľký rozdiel medzi realitou a vašou predstavou vývoja postkomunistického bloku spred dvadsiatich rokov?**

Fascinuje ma, aký ťažký bol pre vás proces transformácie. Keď v Československu vládli Václav Havel s Václavom Klausom, veľmi rýchlo vám ukázali, ktorým smerom sú dvere. Priemyselná výroba Slovenska bola v tom čase v závoze. Čechov viedol uznávaný dramatik a disident, premiérom bol ekonóm, Praha bola bránou do západnej Európy. Mali všetky výhody. No i napriek tomu sa dnes trápia s korupciou a inými deformáciami. Na druhej strane som vôbec nečakal, že Slovensko sa tak rýchlo postaví na vlastné nohy.

» **Ako vnímate tento región v súčasnosti?**

Pesimizmus vo mne vyvoláva proces harmonizácie európskych ekonomík. Slovensko alebo Estónsko zaznamenali ohromný rast, zaviedli ste rovnú daň, východná Európa začala žiť. Teraz sa máte prispôbiť starej Európe, ktorá je momentálne mŕtva. To je podľa mňa tragédia. Tá teória, že čím bližšie je postkomunistická krajina západu, tým skôr a ľahšie sa transformuje, je v poriadku. Lenže zatiaľ čo vy ste sa učili slobode, stará Európa sa zasekla vo vlastnej predstave sociálneho štátu.

© TREND

PETER J. BOETTKE (51) – profesor ekonómie na americkej George Mason University, predstaviteľ rakúskej ekonomickej školy. Na Slovensko prišiel na pozvanie Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika, Nadácie Tatra banky a finančnej skupiny Penta v rámci cyklu prednášok Conservative Economic Quarterly Lecture Series.